

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausunto sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä HE 177/2022 vp eduskunnalle laiksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä laiksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta ja kannattaa erittäin lämpimästi tasa-arvosuunnitteluelvoitteen sekä sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisyä koskevan tasa-arvolain säännöksen ulottamista varhaiskasvatukseen. Esitetty tasa-arvolain muutos tukisi varhaiskasvatustilanteisiin kirjattua tavoitetta edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitteluelvoite olisi myös johdonmukainen koulutusjärjestelmän kokonaisuudessa. Lasten sukupuoli-identiteetti kehittyy jo varhaislapsuudessa ja on tärkeää, että kaikki lapset voivat kasvaa itsensä arvostetuksi tuntien riippumatta sukupuolestaan tai sen ilmaisusta. Tietoinen ja suunnitelmallinen tasa-arvon edistäminen on myös keskeinen keino purkaa yhteiskunnassa vallitsevia sukupuolistereotypioita ja sukupuolirooleja. Jo pienet lapset omaksuvat ympäristöstään erilaisia ajattelu- ja toimintamalleja ja onkin tärkeää, että kasvatusinstituutioissa varhaiskasvatuksesta alkaen pyritään sukupuolisensitiivisyyteen ja sukupuolitietoisuuteen. Tällä hetkellä myös esiopetuksen asema tasa-arvosuunnittelun kokonaisuudessa on epäselvä: oppilaitosten yhteydessä järjestettävässä esiopetuksessa tasa-arvosuunnitelmat tulee laatia, varhaiskasvatuksen yhteydessä järjestettävässä esiopetuksessa ei.

Ollakseen tehokasta tasa-arvon edistämisen tulee konkretisoida varhaiskasvatuksen arjen käytännöissä. Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo, että varhaiskasvatuksen järjestäjien ja tuottajien tasa-arvosuunnitteluelvoite on konkreettinen tapa tuoda tasa-arvon edistäminen osaksi käytännön varhaiskasvatustoimintaa. Viime vuosina toteutettujen selvitysten ja tutkimusten mukaan varhaiskasvatuksessa tasa-arvon edistämisen diskurssi on sinänsä vahva, mutta se ei kuitenkaan välttämättä näy konkreettisina tekoina varhaiskasvatuksen arjessa. Tasa-arvosuunnitelman laatimisvelvoite korjaisi tätä puutetta, sillä se toimisi työkaluna tasa-arvon edistämisen konkretisoinnissa ja arvioinnissa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa edelleen, että perustelut säädösmuutoksille koskien tasa-arvosuunnittelun ulottamista varhaiskasvatukseen olivat perustellut ja kattavat, ja niissä oli huomioitu varhaiskasvatuksen erityispiirteet, kuten erilaiset varhaiskasvatusmuodot ja lasten ikä, hyvin. Esityksen 5 b §:n 4 momentissa olevat asiat ovat keskeisiä varhaiskasvatuksessa. Esityksessä myös lapsen osallisuuden tärkeys huomioidaan riittävällä tavalla.

Esityksen mukaan tasa-arvosuunnitelmaa tulee päivittää säännöllisesti, vähintään kolmen vuoden välein. Tämä on kannatettavaa, sillä tasa-arvosuunnitelman tulisi olla varhaiskasvatuksen arjessa elävä ja kehittyvä asiakirja.

Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan lausuttavana oleva esitys tasa-arvosuunnittelun toimipaikkakohtaisuudesta päiväkotien osalta ja toisaalta kunnan kanssa yhteistyössä laaditut yhteiset suunnitelmat perhepäivähoidon (sekä kunnalliset että yksityiset) että kunnallisen avoimen varhaiskasvatukseen osalta ottavat riittävällä tavalla huomioon erilaisten varhaiskasvatusmuotojen erityispiirteet. Päiväkodeissa työskentelevillä varhaiskasvatuksen opettajilla on osaamista tasa-arvon edistämisen kannalta keskeisten kehittämiskohteiden tunnistamiseen sekä kehittämistoimenpiteiden suunnitteluun ja arviointiin. Perhepäivähoidossa ja avoimessa varhaiskasvatuksessa henkilöstöllä ei ole samanlaisia kelpoisuus- ja osaamisvaatimuksia, joten onkin tarkoituksenmukaista, että näiden varhaiskasvatusmuotojen tasa-arvosuunnitelmat laaditaan yhteistyössä kunnan johdolla. Tämä mahdollistaa riittävän tuen suunnitelmien laadintaan, toteutukseen ja arviointiin.

Päiväkodeissa tasa-arvosuunnitelma on tarkoituksenmukaisinta laatia toimipaikkakohtaisesti, jolloin siinä voidaan parhaiten ottaa huomioon toimipaikan kehittämiskohteet. Toimipaikkakohtaiset tasa-arvosuunnitelmat voidaan aidosti laatia henkilöstön yhteistyönä ja toimipaikassa olevia lapsia kuullen. Alle kouluikäisten lasten tasa-arvosuunnittelu poikkeaa kouluikäisten ja sitä vanhempien lasten ja nuorten tasa-arvosuunnittelusta,

joten opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan oppilaitosten yhteissuunnittelu saattaa vaarantaa pienimpien lasten tasa-arvon edistämisen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tärkeänä, että hallituksen esityksen jatkovalmistelussa on ehdotettu lisättäväksi tasa-arvovaltuutetulle henkilöresurssia varhaiskasvatuksen neuvonta- ja valvonta-asioiden hoitamiseen sekä rahoitusta tasa-arvosuunnitelmien laadintaan kunnille. Tasa-arvosuunnittelun vaikutuksia varhaiskasvatuksen henkilöstön työmäärään olisi myös tarpeen seurata.

Tasa-arvosuunnitteluvetoisuuden laajeneminen varhaiskasvatukseen edellyttää varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uusimista sekä tukimateriaalien laadintaa ja täydennyskoulutusta henkilöstölle. Näiden osalta vastuutahona toimii Opetushallitus. Opetus- ja kulttuuriministeriö on varannut määrärahaa tukimateriaalien laadintaan.

Nyt käsiteltävänä olevaan esitykseen ei ole otettu mukaan tasa-arvovaltuutetun eduskuntakertomuksessaan (K 1/2022 vp) esittämää suositusta siitä, että tietoon tulleeseen häirintään puuttumatta jättäminen katsottaisiin syrjinnäksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo, että kyseinen suositus selkeyttäisi velvoitetta puuttua häirintään ja vahvistaisi siten lasten ja nuorten oikeutta turvalliseen ympäristöön varhaiskasvatuksessa ja opintojen ja opiskelujen aikana ja toisaalta henkilökunnan tietoisuutta velvollisuudesta puuttua häirintään. Vastaava kirjaus on ollut hallituksen esityksessä yhdenvertaisuuslain muuttamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö kannattaisi vastaavaa tarkennusta tulevaisuudessa myös tasa-arvolakiin.